

Ph.D. Candidate: **Ștefan Bejan**

Ph.D. Thesis:

***The Gagauz: origin, historical development,
settlement in Southern Bessarabia***

Abstract

Until the end of the twentieth century, the Gagauz history and culture were one of the subjects that did not enjoy a consistent and thorough research, although the scientific interest for this unique people in history, which shaped its history at the intersection of two worlds: Europe and Asia, has enjoyed a significant popularity over the past 100 years. The main causes stem from the lack of clear sources, but also from the fact that the historical events until the end of the twentieth century did not focus on the Gagauz people and thus did not show an important interest in studying historical problems but also the development of this ethnicity.

Currently, the history of the Gagauzes in Bessarabia is a topic that enjoys a great seasonableness, both in the Republic of Moldova, in Romania, but also outside the Romanian space. A growing interest in the history of the Gagauzes began to take place in the eighties and ninths decades of the twentieth century, in the context of national emancipation movements throughout the Soviet Union. In this context, in Comrat, and other localities, a real national emancipation movement of the Gagauzes took place, which culminated with the proclamation of the Republic of Gagauzia on August 19, in 1990, as a component of the Soviet Union. Therefore, these events have aroused the growing interest of historians in the Republic of Moldova, but especially from abroad, for the development of studies related to various events and processes in the history of Gagauzes.

In the medieval period, the ancestors of Gagauzes migrated to the south of Dobrugia, where they came into contact with other peoples and where the process of ethnogenesis took place. The origins of the Gagauzes have created a whole debate in the scientific environment, there are, in total, over 20 theories about the origins of the Gagauzes. In general, researchers in the field of history, or other inter and transdisciplinary sciences are divided into two broad categories – those who attribute Turkish origins to Gagauzes and those who consider

Gagauzes to have non-Turkish origins. Even those who consider the Gagauzes to be descended from one of the Turkish peoples have not reached a consensus on the Turanian people from whom the Gagauzes come – Cumans, Pechenegs, Oguz or Seljuks. After researching historical studies, as well as some ethnographic, linguistic and even anthropological studies, we came to the conclusion that the most likely, the people from whom the Gagauzes originated are the Oguz, with strong linguistic and anthropological similarities.

At the end of the 18th century–beginning of the 19th century, there was a process of migration of the Gagauzes to southern Bessarabia. The emigration of the Gagauzes from the inside of the Ottoman Empire to the Russian Empire (since 1812 Bessarabia was part of the Russian Empire), seems quite strange at first sight, especially since the Gagauzes are a people of Turanian origin and therefore akin with the Turks. On the other hand, the Russians are a people of deep Slavic origins and, theoretically, the Gagauzes would have had no reason to emigrate to the borders of the Russian Empire. The main causes that led to the colonization of the Gagauzes in Bessarabia by the tsarist authorities are the economic and religious persecutions to which the Gagauzes were subjected by the Muslim authorities, but also the wide privileges offered by the tsarist administration to all settlers from south of the Danube.

It is quite difficult to establish the number of Gagauzes who came to Bessarabia during this period, especially since the name of Gagauz was not included in any of the official statistics and documents. On the lists of Transdanubian settlers, compiled by the tsarist authorities, the Gagauzes were written as Serbs, Wallachians, Macedonians, and Greeks or in most cases as Bulgarian settlers. But, thanks to the archive materials, we can correctly establish the stages of the Gagauzes emigration process to Bessarabia. Following a comparative study of the current ethnic structure in the localities where the Transdanubian settlers settled at the end of the 18th century–the beginning of the 19th century, we can determine the name and number of the localities where the Gagauzes settled, or the ones that they founded on their arrival in Bessarabia. By consulting the statistical data and the comparative study, a real social progress and a demographic growth of the Gagauz population are observed. Following the Paris Congress, the Gagauz colonies were divided between the Principality of Moldavia (since 1859 Romania) and the Russian Empire. Between 1856 and 1878 they felt a different social and political development.

Due to the privileges they enjoyed, but also to the reforms of the sixth and seventh decades (both in Russia and in Romania) an unprecedented development took place, the Gagauzes becoming one of the richest ethnic groups in Bessarabia. In the collective mind of

the Gagauzes, the nineteenth century remained in memory as a very favourable period of socio-economic development of the Gagauzes. After 1918, Bessarabia became part of Romania. The interwar period was an important period of national rebirth for the Gagauzes and was a unique moment, when most of the representatives of this ethnic group were part of a single state.

The rights and freedoms guaranteed by the Romanian Constitution of 1923, the Primary Education Law of 1924, but also other laws, offered to the Gagauzes the possibility to manifest themselves in all spheres of life, both socio-economic and cultural. The fact that the Gagauzes were officially perceived as a distinct ethnic group from the Bulgarians, led to the consolidation of the national consciousness, but also to the preservation of their own culture. No less important is the publishing and educational activity of the Gagauz archpriest Mihail Ceachir, who wrote *The History of the Gagauzes in Bessarabia*, translated the Gospel into the Gagauz language, but was also the author of the first Gagauz-Romanian dictionary. This allowed the integration of the Gagauzes in the Romanian society and the participation in the political processes of Romania. Because the loyalty to Orthodoxy was deeply ingrained in the conscience, Gagauzes showed more interest in the far right than in communist ideology.

In 1940, Romania was forced to cede Bessarabia to the Soviet Union. In the period that followed, also called the Stalinist period, the Gagauz population was not exempt from the disaster caused by the new regime, suffering together with the other ethnic groups in Bessarabia. The entire Stalinist era, characterized by collectivization, famine and deportation, was not only fatal to hundreds of thousands of people, but greatly undermined Moldova's economy and brought important social and political changes in the lives of Gagauzes. Also during this period, changes took place in the daily life of the Gagauzes. The deportations contributed to the alienation of hundreds of families in the Siberian steppes and to the melting into the masses of people in Siberia, which meant the denationalization of the Gagauzes and their transformation into *homo sovieticus*.

Archive documents revealed statistics on the number of people killed in organized famine, as well as other crimes committed by the Bolshevik regime. The data on the harvest at that time show that the Gagauz population, which was a rural majority, could not cope alone in the face of the drought. Moreover, state intervention has further exacerbated food dystrophy, which has been fatal for several thousand Gagauzes. To all the above we can add the continuation of an intense process of national and cultural denationalization. However, the Gagauzes, Bulgarians and Jews spoke out (more or less openly) in favour of the Soviets, and supported Soviet propaganda.

However, during the Soviet period important cultural achievements took place – the first Gagauz alphabet appears, the first newspaper in the Gagauz language *Ana Sozu* appears and a series of works on the history of the Gagauz are written. In 1962, an attempt was made to introduce education in the Gagauz language, but this idea was soon abandoned. At the end of the ninth decade of the twentieth century, a whole movement of national emancipation of the Gagauzes took place, culminating with the proclamation of the Republic of Gagauzia in 1990. Between 1990 and 1994, there was a political confrontation between the authorities from Comrat and Chisinau, which could have escalated into a military conflict. In the end, due to the Transnistrian conflict, the armed and diplomatic involvement of the Russian Federation, but also the involvement of the Turkish diplomacy, they forced the two sides to give in and in 1994 the Gagauzia Autonomous Territorial Unit was proclaimed. The end of the twentieth century is characterized by an unprecedented ethnic mobilization of the Gagauzes, caused by the fierce desire to assert themselves as a people of instinct and having as an effect a series of political, social, economic, but especially cultural transformations. This is the period when a new ethnocultural identity is born in Eastern Europe.

The processes of ethnic mobilization, from the end of the twentieth century, have increased the role of the linguistic and ethnic identity of the Gagauzes. Religious identity also plays an important role in shaping the ethnocultural identity of the Gagauzes. Another important factor in the formation of the ethnocultural identity of the Gagauzes is the influence of the Russian language and culture, which has a major impact on political and socio-economic processes not only in the Gagauz autonomy, but also throughout Moldova.

The Soviet period left its mark on the Gagauz mentality, so today the Gagauzes are an impediment to the desire of most Moldovans to integrate into the European Union. This attitude is based on the reason that the aspirations of the Gagauzes are largely related to Russia. The phenomenon occurs not necessarily because of an “inherent” sympathy for the Russians, but because of the collective historical memory of this people, about the welfare of the ancestors on these lands since the Russian Empire and later the Soviet Union.

According to Mihail Guboglo, these relations “have deep historical roots, including in the collective historical memory.” Despite the deportations, the organized famine to which the Gagauzes were subjected in the second half of the twentieth century, the self-consciousness of this people preserves the memory of some civilizing actions of Russia, being the one that saved the Gagauzes from Ottoman repression in the second half of the 18th century—the beginning of the 20th century, transferring them to Bugeac, and helping them to preserve their own language and culture. The Gagauzes also appreciate the important contribution that

Russia made to the creation of the Republic of Gagauzia in 1990, but especially express their gratitude for the intervention of the troops of the USSR Home Office in October 1990, during the “Southern Campaign”, when they avoided bloodshed at the last minute. The memory of that “crusade” of Moldovan volunteers, which almost led to an armed conflict, still largely determines a repulsive attitude of the Gagauzes towards the Chisinau authorities and the Moldovan elites. In the last period, there is a more and more constant presence of Turkey, the European Union and Romania in the business environment of ATU Gagauzia, Turkey and the EU becoming the largest investors in the region.

However, Turkish–Gagauz relations seem to be built for the time being on a foundation of economic interests and less in the cultural field, even if the two peoples have their origins in the same family. Religion is the biggest impediment to cultural–spiritual collaboration. The Gagauz people are a fairly credible people and identify largely with the Orthodox Christian religion, so being Gagauz and being Orthodox is pretty much the same thing. The paradigm of Gagauz nationalism, as a construction based on a Romanian geographical space, a Turkish linguistic and genetic foundation, Orthodox religion and Russian cultural influence.

The European Union and Romania are also viewed with considerable fear in the area, because there is still a constant fear of “romanianization” and even of a possible union of the Republic of Moldova with Romania.

Аннотация: Гагаузы: происхождение, историческое развитие, расселение в Южной Бессарабии

До конца двадцатого века история и культура гагаузов были одним из предметов, которые не подвергались последовательному и тщательному исследованию, хотя научный интерес для этого уникального народа в истории, который сформировал свою историю на пересечении из двух миров: Европы и Азии, пользуется значительной популярностью за последние 100 лет. Основные причины связаны с отсутствием четких источников, а также с тем фактом, что исторические события до конца 20–го века не были сосредоточены на гагаузском народе и, таким образом, не проявляли особого интереса к изучению исторических проблем, но также и к развитию этой этнической группы.

В настоящее время история гагаузов в Бессарабии – тема, которая имеет большую актуальность, как в Республике Молдова, в Румынии, так и за пределами румынского пространства. Растущий интерес к истории гагаузов начал проявляться в восьмидесятых и 90-х годах двадцатого века в контексте национальных

освободительных движений по всему Советскому Союзу. В этом контексте в Комрате и других населенных пунктах произошло настоящее национальное освободительное движение гагаузов, кульминацией которого стало провозглашение 19 августа 1990 года Республики Гагаузия в качестве составной части Советского Союза. Поэтому эти события вызвали растущий интерес историков в Республике Молдова, но особенно из-за рубежа, к развитию исследований, связанных с различными событиями и процессами в истории гагаузов.

В средневековый период предки гагаузов мигрировали на юг Добруджи, где они вступили в контакт с другими народами и где происходил процесс этногенеза. Происхождение гагаузов вызвало целую дискуссию в научной среде, в общей сложности существует более 20 теорий о происхождении гагаузов. В целом, исследователи в области истории или других междисциплинарных наук подразделяются на две широкие категории: те, кто приписывает турецкое происхождение гагаузам, и те, кто считает, что гагаузы имеют нетурецкое происхождение. Даже те, кто считает гагаузов потомками одного из тюркских народов, не достигли консенсуса по туранскому народу, из которого происходят гагаузы – куманы, печенеги, огузы или сельджуки. После изучения исторических исследований, а также некоторых этнографических, лингвистических и даже антропологических исследований, мы пришли к выводу, что наиболее вероятными людьми, из которых произошли гагаузы, являются огузы с сильным лингвистическим и антропологическим сходством.

В конце восемнадцатого века – начале девятнадцатого века, есть процесс миграции гагаузов из Балканского полуострова в сторону южной Бессарабии. Эмиграция гагаузов изнутри Османской империи в Российскую империю (с 1812 года Бессарабия входила в состав Российской империи) на первый взгляд кажется довольно странной, тем более, что гагаузы являются туранским народом. С другой стороны, русские – люди глубоко славянского происхождения, и теоретически у гагаузов не было бы никаких оснований эмигрировать к границам Российской империи. Основными причинами, которые привели к колонизации гагаузов в Бессарабии царскими властями, являются экономические и религиозные преследования, которым гагаузы подвергались мусульманские власти, а также широкие привилегии, предлагаемые царской администрацией всем поселенцам к югу от Дуная.

Определить количество гагаузов, прибывших в Бессарабию в этот период, довольно сложно, тем более что имя гагаузов не было включено ни в одну

официальную статистику и документы. В списках задунайских поселенцев, составленных царскими властями, гагаузы были записаны как сербы, валлахи, македонцы, греки или в большинстве случаев как болгарские поселенцы. Но благодаря архивным материалам, мы можем правильно установить этапы процесса эмиграции гагаузов в Бессарабию. После сравнительного изучения нынешней этнической структуры в населенных пунктах, где поسدанубийские поселенцы поселились в конце 18-го – начале 19-го века, мы можем определить название и количество населенных пунктов, где поселились гагаузы, или кто основал их по прибытию в Бессарабию. На основе статистических данных и сравнительного исследования наблюдается реальный социальный прогресс и демографический рост населения гагаузов.

После Парижского конгресса колонии гагаузов были разделены между Молдавским княжеством (с 1859 года Румыния) и Российской империей. Между 1856 и 1878 годами они почувствовали другое социальное и политическое развитие.

Из-за привилегий, которыми они пользовались, а также благодаря реформам шестого и седьмого десятилетий (как в России, так и в Румынии) произошло беспрецедентное развитие, гагаузы стали одной из самых богатых этнических групп на территории Бессарабии. В коллективной памяти гагаузов XIX век остался в памяти как очень благоприятный период социально–экономического развития гагаузов.

После 1918 года Бессарабия стала частью Румынии. Межвоенный период был для гагаузов важным периодом национального возрождения и был уникальным моментом, когда большинство представителей этой этнической группы были частью единого государства.

Права и свободы, гарантированные Конституцией Румынии 1923 года, Законом о начальном образовании 1924 года, а также другими законами, дают гагаузам возможность проявить себя во всех сферах жизни, как социально–экономической, так и культурной.

Тот факт, что гагаузы были официально восприняты как отдельная этническая группа от болгар, привело к консолидации национального самосознания, а также к сохранению своей собственной культуры. Не менее важным является журналистская деятельность и образовательный протоиерея гагаузов Михаила Чякир, который написал истории гагаузов в Бессарабии, переводил Евангелию на гагаузский, он был автором первого пользовательского интерфейса словаря Гагаузко–румынский Это позволило интегрировать гагаузов в румынское общество и участвовать в политических процессах

в Румынии. Поскольку верность Православию глубоко укоренилась в совести, гагаузы проявили больший интерес к крайне правым, чем к коммунистической идеологии.

В 1940 году Румыния была вынуждена уступить Бессарабию Советскому Союзу. В последующий период, также называемый сталинским периодом, гагаузское население не было освобождено от катастрофы, вызванной новым режимом, страдающей вместе с другими этническими группами в Бессарабии.

Вся сталинская эпоха, характеризующаяся коллективизацией, голодом и депортацией, не только привела к гибели сотен тысяч людей, но и значительно подорвала экономику Молдовы и привела к важным социальным и политическим изменениям в жизни гагаузов. Также в этот период произошли изменения в повседневной жизни гагаузов. Депортация способствовала отчуждению сотен семей в сибирских степях и их растворению в народных массах в Сибири, что означало денационализацию гагаузов и их превращение в гомосоветского.

Архивные документы обнародовали статистические данные о количестве людей, погибших в результате организованного голода, а также других преступлений, совершенных большевистским режимом. Данные об урожае того периода показывают, что гагаузское население, которое составляло сельское большинство, не могло справиться в одиночку перед лицом засухи. Более того, государственное вмешательство еще более усугубило пищевую дистрофию, которая привела к гибели нескольких тысяч гагаузов.

К этому можно добавить что происходил интенсивный процесс по институционализации закона и культурного. При всем этом гагаузы, болгары и евреи поддерживали высказывания в пользу Советского Союза.

Однако в советский период произошли важные культурные достижения – появился первый гагаузский алфавит, появилась первая газета на гагаузском языке «*Ана созу*» и написана серия работ по истории гагаузов. В 1962 году была предпринята попытка ввести образование на гагаузском языке, но от этой идеи вскоре отказались.

В конце девятого десятилетия двадцатого века произошло целое движение национального освобождения гагаузов, кульминацией, которого стало провозглашение Республики Гагаузия в 1990 году. Между 1990 и 1994 годами между Комратской властью и политическим противостоянием произошла политическая конфронтация. в Кишиневе, которая могла перерасти в военный конфликт. В конце концов, из-за приднестровского конфликта, вооруженного и дипломатического участия Российской Федерации, а также участия турецкой дипломатии, они заставили обе стороны

отказаться от своих требований, и в 1994 году было объявлено Гагаузское автономное территориальное образование.

Конец двадцатого века характеризуется беспрецедентной этнической мобилизацией гагаузов, вызванной яростным желанием утвердиться в качестве инстинктивного народа и в результате ряда изменений в политической, социальной, экономической, но особенно культурной. Это период, когда в Восточной Европе рождается новая этнокультурная идентичность.

Процессы по мобилизации этнического, культурного развития в конце двадцатого века, которые увеличили роль идентичность языковых и этнических гагаузов. Религиозная идентичность также играет важную роль в формировании этнокультурной идентичности гагаузов. Другим важным фактором формирования этнокультурной идентичности гагаузов является влияние русского языка и культуры, которое оказывает существенное влияние на политические и социально-экономические процессы не только в гагаузской автономии, но и по всей Молдове.

Советский период оставил свой след в менталитете гагаузов, поэтому сегодня гагаузы являются препятствием для стремления большинства молдаван интегрироваться в Европейский Союз.

Это отношение будет основано на рациональном понимании и развитии секции, которые твердят что гагаузы связаны в основном с Россией. Это явление происходит не обязательно из-за “присущей” симпатии к русским, но из-за коллективной исторической памяти этого народа, о благополучии предков на этих землях со времен Российской империи, а затем и Советского Союза.

По словам Михаила Губогло, эти отношения «имеют глубокие исторические корни, в том числе и в коллективной исторической памяти». Несмотря на депортацию, организованный голод, которому они были подвергнуты, гагаузы во второй половине XVIII–начале XX в., они хранят память о действиях цивилизации России, это один из народов, что я спас гагаузов от репрессии Османской во второй половине XVIII в., переводя их в Буджакскую степь, и помогли сохранить язык и свою культуру. Гагаузы также оценили важный вклад, который Россия внесла в создание Республики Гагаузии в 1990 году, но особенно выражают благодарность за вмешательство войск из в СССР Министерства внутренних дел в октябре 1990 года, во время «Южной кампании», когда они избежали кровопролития в последнюю минуту. Воспоминания о «крестовом походе» молдавских добровольцев, которые уже привели почти к в конфликт вооружившись определяются еще в значительной мере отношения отталкивающие

гагауз от органов власти в Кишиневе и молдавских элитах. В последний период все более и более постоянное присутствие Турции, Европейского Союза и Румынии в деловой среде АТО Гагаузия, Турции и ЕС становится крупнейшими инвесторами в регионе.

Однако турецко–гагаузские отношения, похоже, в настоящее время строятся на основе экономических интересов, а не в культурной сфере, даже если оба народа берут свое начало в одной семье. Самым большим препятствием в культурно–духовном сотрудничестве является религия. Гагаузцы – люди, заслуживающие доверия, и в значительной степени отождествляющие себя с православной христианской религией, поэтому быть гагаузом и быть православным – одно и то же. Парадигма гагаузского национализма, как строительство на основе румынского географического пространства, турецкой языковой и генетической основы, православной религии и русского культурного влияния.

Европейский Союз и Румыния также рассматриваются со значительным страхом в этой области, потому что по-прежнему существует постоянный страх „румынизации” и даже возможного союза Республики Молдова с Румынией.

Bibliography

Unpublished sources

- Agenția Națională a Arhivelor din Republica Moldova (Arhivele Naționale din Republica Moldova) [ANRM]:
Fond 2, inventar 1, dosarele: 10, 65 și 372.
Fond 5, inventar 2, dosarele: 439, 442 și 563.
Fond 24, inventar 1, dosar 3.
Fond 727, inventar 2, dosarele: 100 și 21.
- Arhiva Președintelui Federației Ruse [APFR]:
Fond 3, inventar 30, dosar 349.

Published sources

- Bobeico, I. (coord.), *Коммунистическая подполье в Бессарабии 1918–1940. Сборник документов и материалов* [*Organizațiile subterane comuniste din Basarabia 1918–1940. Colecția de documente și materiale*], vol. I, Chișinău, 1987.
- *Полное Собрание Законов Российской Империи* [*Colecția completă a legilor din Imperiul Rus*], vol. V, 1830, Sankt-Petersburg, 1831.
- *Полное собрание законов Российской империи* [*Colecția completă de legi ale Imperiului Rus*], vol. XXIX, 1806–1807.
- *Полное собрание законов Российской Империи* [*Colecția completă de legi a Imperiului Rus*], 1818.
- *Полное собрание законов Российской Империи* [*Colecția completă de legi a Imperiului Rus*], 1819.
- *Полное собрание законов Российской Империи* [*Colecția completă de legi a Imperiului Rus*], vol. XXXIII, 1858, Sankt-Petersburg, 1860.
- *Constituția Republicii Moldova* din 29.07.1994.
- *Declarația suveranității Republicii Sovietice Socialiste Moldova*, nr. 148 din 23 iunie 1990, în „Veștile” nr. 8 (192), 1990.
- *Декларация о государственном суверенитете гагаузской республике* [*Declarația de suveranitate a Republicii Găgăuzia*], Comrat, 1990.

- Legea din UTA Găgăuzia, nr. 30 din 26 octombrie 2018, *Cu privire la extinderea domeniului de activitate a limbii găgăuze*.
- Legea nr. 344 din 23.12.1994, disponibilă online:
<http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=311656&lang=1>.
- Legea nr. 3462 din 31.08.1989 cu privire la revenirea limbii moldovenești la grafia latină, publicată la 01.09.1989, în „Veștile”, nr. 9, 1989.
- Manuilă, Sabin (coord.), *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930*, vol. II, *Neam, limbă maternă, religie*, București, 1931.
- Pasat, Valeriu, *Трудные страницы истории Молдовы 1940–1950-е гг.* [*Pagini dificile din istoria Moldovei (1940–1950)*], Moscova, 1994.
- Idem, *Calvarul. Documentarul deportărilor de pe teritoriul RSS Moldovenești, 1940–1950*, Moscova, 2006.
- Poștarencu, Dinu, *O istorie a Basarabiei în date și documente, 1812–1940*, Chișinău, 1998.
- *Итоги всесоюзный переписи населения* [*Rezultatele recensământului general în întreaga Uniune*], tomul „RSS Moldovenească”, Moscova, 1961.
- *Всесоюзный переписи населения* [*Rezultatele recensământului general în întreaga Uniune*], Moscova, 1991.
- *Recensământul general al populației din Federația Rusă*, 2002, disponibil online:
<http://www.perepis2002.ru/index.html?id=17>.
- *Recensământul populației din Republica Moldova din 2014*, disponibil online:
<http://recensamant.statistica.md/ro/dissemination/person/30a250583bc20cf070ab6c9189508fcc>.
- *Rezoluția nr. 443 din 29.12.1990 despre Decretul Președintelui URSS din 22 decembrie 1990 „Cu privire la măsuri pentru a normaliza situația din Republica Sovietică Socialistă Moldova”*.
- *Sondaj: Integrarea populației din UTA Găgăuzia și raionul Taraclia*, Institutul pentru Politici Publice, Chișinău, 2016.
- *Statistica populației orașului Vulcănești în anul 2017*, disponibilă online:
http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice__POP010/POP010300reg.px/table/tableViewLayout1/?rxid=2345d98a-890b-4459-bb1f-9b565f99b3b9.
- Tufar, N. H.; Tufar, N. N.; Kinayatulî, Z., *Комратская республика 1906 года* [*Republica Comrat din 1906*], Comrat, 2015.

- Țaranov, Valentin (coord.), *Коллективизация крестьянских хозяйств в правобережных районах Молдавской ССР. Документы и материалы* [*Colectivizarea fermelor țărănești în raioanele de pe malul drept al RSS Moldovenești. Documente și materiale*], Chișinău, 1969.
- Țăranu, Anatol, *Голод в Молдове (1946–1947): сборник документов* [*Foametea în Moldova (1946–1947): colecție de documente*], Chișinău, 1993.

Newspapers

- „Leninskoe slovo”.
- „Vesti Gagauzii”.

General bibliographical sources

- Agachi, Alexei, *Războiul ruso-turc din anii 1806–1812 și ocupația militară rusă a Moldovei și Țării Românești. Anexarea Basarabiei la Imperiul Rus în 1812*, în „Revista Militară”, nr. 2 (12), 2014, pp. 91-120.
- Anderson, Benedict, *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, revised edition, Londra–New York, 1991.
- Belova, Elena, *Миграционная политика на юге Российской Империи и переселения болгар в Новороссийский край и в Бессарабии (1751–1871 гг.)* [*Politica de migrație în sudul Imperiului Rus și colonizarea bulgarilor în regiunea Novorossiysk și Basarabia (1751–1871)*], Moscova, 2004.
- Berg, Leonid, *Бессарабия. Страна – люди – экономика*. [*Basarabia. Țară – oameni – economie*], Petrograd, 1918.
- Idem, *Население Бессарабии. Этнографический состав и численность* [*Populația Basarabiei. Numărul populației și componența etnică*], Petrograd, 1923.
- Besançon, Alain, *Sfânta Rusie*, traducere din limba franceză de Vlad Russo, București, 2013.
- Bitoleanu, Ion, *Istoria românilor dintre Dunăre și Mare – Dobrogea*, București, 1979.
- Brătianu, Gheorghe I., *Marea Neagră*, vol. I, Editura Meridiane, București, 1988.
- Idem, *Basarabia: drepturi naționale și istorice*, București, 1995.
- Broyan, D., *Период трансформации в российском языке* [*Perioada de transformare în limba rusă*], în „Vestnik MGIMO–Universiteta”, nr. 4, 2017, p. 165-182.

- Bubuioac, Mariana, *Stabilirea relațiilor politico-diplomatice dintre Republica Moldova și Republica Turcia în anii 1991–1994*, în „Studia Universitatis Moldaviae”, nr. 10 (110), 2017, pp. 260-266.
- Cașu, Igor, *Teroarea comunistă în Moldova sovietică și reabilitarea memoriei*, în *Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste în România. Raport Final*, vol. editat de Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrințu și Cristian Vasile, București, 2007, pp. 213-244.
- Idem, *Mișcarea de eliberare națională în RSSM, 1989–1991: unele contribuții*, în „Tyragetia”, vol. 7 (22), nr. 2, 2013, pp. 291-303.
- Idem, *Dușmanul de clasă. Represiuni politice, violență și rezistență în R(A)SS Moldovenească, 1924–1956*, Chișinău, 2014.
- Cazacu, Matei; Nicolas Trifon, *Republica Moldova. Un stat în căutarea națiunii*, Chișinău, 2017.
- Ciobanu, Radu Ștefan, *Genovezii și rolul lor în Dobrogea în secolul XIV*, în „Pontica”, 2, 1969, pp. 401-412.
- Cornea, Sergiu, *Organizarea administrativă a Basarabiei sub ocupația țaristă (1812–1917)*, Brăila, 2019.
- Cozma, Artur, *Cauzele destrămării Uniunii Sovietice*, în „Studia Universitatis Moldaviae”, nr. 3 (33), 2010, pp. 72-79.
- Crețu, Vasile, *Legislația românească în domeniul învățământului primar (1918–1940)*, în „Akademos”, nr. 2 (49), 2018, pp. 78-85.
- Digol, Serghei, *Операция “Юг” 1949 года в левобережной Молдавии: забытый фрагмент “реабилитированной” памяти [Operațiunea „Sud” din 1949 pe malul stâng al Nistrului: un fragment de istorie reabilitat]*, în „AbImperio”, nr. 2, 2004, pp. 269-296.
- Dimitriev, Pavel, *Народонаселение Молдавии (По материалам переписей 1772–1773, 1774 и 1808 гг.) [Populația Moldovei (în baza materialelor de la recensămintele din 1772–1773, 1774 și 1808)]*, Chișinău, 1975.
- Duminică, Ivan, *Coloniile bulgarilor în Basarabia (1774–1856)*, Chișinău, 2017.
- Filip, Corneliu, *Transnistria: istoria unui conflict înghețat*, Iași, 2011.
- Ghizer, Serghei, *Турецкий источник по истории буджакский ногайцев [Surse turcești despre tătarii nogai din Bugeac]*, în „Ucraina de Sud”, disponibil la:

<http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XVIII/1740-1760/MustafaIII/03.1759.htm>.

- Giurescu, Constantin C., *Istoria românilor*, vol. II, București, 1943.
- Grek, Ivan; Rusev, Nicolai, *1812: поворотный год в истории Буджака и задунайских переселенцев* [1812: anul de cotitură în istoria Bugeacului și a coloniștilor transdanubieni], Chișinău, 2011.
- Gribincea, Mihai, *Basarabia în primii ani de ocupație sovietică, 1944–1950*, Cluj-Napoca, 1995.
- Gusti, Dimitrie (coord.), *Enciclopedia României*, vol. I, București, 1938.
- Hughes, James; Sasse, Gwendolyn, *Ethnicity and Territory in the Former Soviet Union: Regions in Conflict*, New York, 2002.
- Huntington, Samuel, *Кто мы? Вызовы американской национальной идентичности* [Cine suntem noi? Provocările identității naționale americane], Moscova, 2004.
- Iorga, Nicolae, *Basarabia noastră*, Vălenii de Munte, 1912.
- Jireček, Konstantin, *Das Fürstenthum Bulgarien, seine Bodengestaltung, Natur, Bevölkerung, wirthschaftliche Zustände, geistige Cultur, Staatsverfassung, Staatsverwaltung und neueste Geschichte*, Praga–Viena–Leipzig, 1891.
- Kabuzan, Vladimir, *Народонаселение Бессарабской области и левобережных районов Приднестровья (конец XVIII–первая половина XIX в.)* [Populația Basarabiei și malului stâng al Nistrului (sfârșitul veacului al XVIII-lea–începutul secolului al XIX-lea)], Chișinău, 1974.
- King, Charles, *Moldovenii: România, Rusia și politica culturală*, Chișinău, 2005.
- Klaus, A., *Наши колония* [Coloniile noastre], Sankt-Petersburg, 1869.
- Kolstø, Pål, *Territorial Autonomy as a Minority Rights Regime in Post-Communist Countries*, disponibil la: https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/35646/TA_for_Kymlicka.pdf?sequence=2&isAllowed=y.
- Kosienkowski, Marcin, *The Ethnic Policy of Moldova*, în *Ethnic Policy in Contemporary East Central European Countries*, vol. editat de Henryk Chałupczak, Radosław Zenderowski și Walenty Baluk, Lublin, 2015, pp. 261-302.
- Lungu, Vladimir, *Политика террора и грабежа в Бессарабии, 1918–1920 гг.* [Politica de teroare și jaf în Basarabia, anii 1918–1940], Chișinău, 1979.

- Malacenco, Alexandru, *NKGB, tineretul și intelectualii în RSS Moldovenească în primii ani postbelici*, în vol. *O utopie devenită realitate: învățământul superior în RSS Moldovenească – de la planificare la reproducere*, Chișinău, 2020, pp. 122-140.
- Mărculeț, Vasile, *Considerații asupra implicării Dobrogei și Țării Românești în relațiile internaționale din spațiul mediteranean–pontic din deceniul opt al secolului al XIV-lea*, în „Peuce”, s. n., VII, 2009, pp. 393-410.
- Meșeriuc, Ion, *Переселение болгар в южную Бессарабию. 1828–1834 гг.* [*Colonizarea bulgarilor în sudul Basarabiei în anii 1828–1834*], Chișinău, 1965.
- Moraru, Alexandru, *Canibalismul provocat de sovietici în Basarabia*, disponibil la <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/canibalismul-provocat-de-sovietici-in-basarabia>.
- Nistor, Ion, *Istoria Basarabiei*, București, 2017.
- Olaru–Cemîrtan, Viorica, *Deportările din Basarabia, 1940–1941, 1944–1956*, Chișinău, 2013.
- Pasat, Valeriu, *RSS Moldovenească în epoca stalinistă (1940–1953)*, Chișinău, 2011.
- Pârvu, Dumitru, *Problema Basarabiei în lumina principiilor actelor juridice internaționale*, București, 2013.
- Ploscaru, Nelu–Constantin, *Formarea națiunilor*, curs universitar, disponibil la: http://history.uaic.ro/wp-content/uploads/2012/12/an2sem2-ploscaru_formarea_natiunilor.pdf.
- Pop, Ioan–Aurel; Scurtu, Ioan (coord.), *200 din istoria românilor dintre Prut și Nistru (1812–2012)*, București, 2012.
- Purici, Ștefan, *Istoria Basarabiei*, București, 2011.
- Rusu, Gelu, *Reședințele despoților dobrogeni în secolul al XIV-lea*, disponibil la: http://diam.uab.ro/istorie.uab.ro/publicatii/colectia_bcsc/bcsc_3/12_rusu.pdf.
- Scîlîfos, Eugen–Tudor, *Problema Basarabiei în raporturile franco–britanice după războiul Crimeii (1856)*, în „Akademos”, nr. 3 (38), 2015, pp. 123-127.
- Scurtu, Ioan, *Istoria Basarabiei: de la începuturi până la 1998*, București, 1998.
- Idem (coord.), *Istoria românilor*, vol. VIII, *România întregită*, Editura Enciclopedică, București, 2003.
- Idem, *Basarabia în relațiile româno–sovietice (1918–1947)*, disponibil la: <http://www.ioanscurtu.ro/basarabia-in-relatiile-romano-sovietice-1918-1947/>.

- Skalkovschii, Apolon, *Болгарскія колоніи в Бессарабіи і Новоросійскомъ краѣ* [*Coloniile bulgărești în Basarabia și regiunea Novosibirsk*], Odessa, 1848.
- Smith, Anthony D., *The Ethnic Origins of Nations*, Londra, 1988.
- Sornikov, Petru, *Молдавская самобытность* [*Identitate moldovenească*], Tiraspol, 2007.
- Stăvilă, Veaceslav, *Evoluția componenței naționale a elitei politico-economice a RSSM, 1940–1991*, în „Revista de Istorie a Moldovei”, nr. 4, 1996, pp. 38-46.
- Șișcanu, Ion, *Foametea din RSS Moldovenească în anii 1946–1947*, în „Revista de istorie a Moldovei”, nr. 4, 2012, p. 112-122.
- Tomuleț, Valentin, *Basarabia în Epoca Modernă (1812–1918) (Instituții, regulamente, termeni)*, vol. I, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Chișinău, 2014.
- Țăranu, Anatol, *Înfometarea Moldovei postbelice sub regim sovietic (1946–1947)*, în „Akademos”, nr. 2 (41), 2016, pp. 117-125.
- Țicu, Octavian, *Homo Moldovanus Sovietic. Teorii și practici de construcție identitară în R(A)SSM (1924–1989)*, Chișinău, 2018.
- Varzari, Alexander; Stephan, Wolfgang; Stepanov, Vadim; Raicu, Florina; Cojocaru, Radu; Roschin, Yuri; Glavce, Cristiana; Dergachev, Valentin; Spiridonova, Maria; Schmidt, Horst D.; Weiss, Elisabeth; *Population history of the Dniester–Carpathians: evidence from Alu markers*, în „Journal of Human Genetics”, 52, 2007, pp. 308-316.
- Vasilevskii, Vasilii, *Византия и печенегу (1048–1094)* [*Bizanțul și pecenegii (1048–1094)*], vol. I, Sankt-Petersburg, 1908.
- Vasilos, Vasile, *Politica de colonizare și de deznaționalizare promovată de țarism în Basarabia (1812–1917)*, disponibil la: http://www.utm.md/meridian/2009/MI_4_2009/21_Vasilos_V_Colonizarea.pdf.
- Idem, *Marile puteri și anexarea Basarabiei la 1812*, disponibil la: https://utm.md/meridian/2012/MI_3_2012/14_Art_Vasilos_Anexarea_Basarabiei_la_1812.pdf.
- *** *История коллективизации сельского хозяйства и укрепления колхозов Молдавии* [*Istoria colectivizării agriculturii și întărirea colhozurilor din Moldova*], Chișinău, 1967.
- *** *Становление и развитие колхозного строя в Молдавской* [*Formarea și dezvoltarea sistemului agricol colectiv în RSS Moldovenească*], Chișinău, 1971.

- *** *Consolidarea coeziunii sociale și a unei identități comune în Republica Moldova. Probleme cheie și recomandări practice*, Chișinău, 2017.
- *** *Istoric al orașului Babadag*, disponibil la: <https://www.primariababadag.ro/index.php/istoric-oras-babadag>.

Specialized bibliographical sources

- Angheli, Fedor, *Гагаузская Автономия. Люди и факты (1989–2005)* [*Autonomia Găgăuză. Oameni și fapte (1989–2005)*], Chișinău, 2006.
- Idem, *Очерки истории гагаузов – предки огузов* [*Schițe din istoria găgăuzilor – urmașii oguzilor*], Chișinău, 2007.
- Idem, *Краткая история гагаузов* [*Scurtă istorie a găgăuzilor*], Chișinău, 2010.
- Idem, *Чьи интересы защищают гагаузы? Ответ министру-румыноунионисту* [*Interesele cui le apără găgăuzii? Răspuns ministrului româno-unionist*], disponibil la: <https://regnum.ru/news/polit/1638581.html>.
- Anikin, Nikita, *Проблемы этнической идентификации гагаузов Молдавии* [*Problemele identificării etnice a găgăuzilor din Moldova*], Moscova, 2009.
- Bajora, Anatolie, *Cine sunt găgăuzii și unde s-au format ei? Un punct de vedere*, în „Enciclopedia. Revista de istorie și științe enciclopedice”, nr. 1 (8), 2015, p. 60-63.
- Bejan, Ștefan, *Cealaltă Găgăuzie*, disponibil la: <http://moldnova.eu/ro/cealalta-gagauzie-23866.html/>.
- Idem, *De ce conducerea Găgăuziei vrea să oficializeze drapelul unei mișcări ilegale*, disponibil la: <http://moldnova.eu/ro/de-ce-conducerea-gagauziei-vrea-sa-oficializeze-drapelul-unei-miscari-ilegale-20771.html/>.
- Idem, *De ce iubesc găgăuzii Rusia și acceptă bani europeni*, disponibil la: <http://moldnova.eu/ro/de-ce-iubesc-gagauzii-rusia-si-accepta-bani-europeni-27465.html/>.
- Idem, *Găgăuzii l-au făcut pe Dodon președinte. Lecția pe care trebuie să o învățăm*, disponibil la: <http://moldnova.eu/ro/gagauzii-l-au-facut-pe-dodon-presedinte-lectia-pe-care-trebuie-sa-o-invatam-10105.html/>.
- Idem, *Investițiile străine, oxigen în Găgăuzia*, disponibil la: <http://moldnova.eu/ro/investitiile-straine-oxigen-gagauzia-22075.html/>.

- Idem, *Oameni din Găgăuzia. Gavril Gaidarji a pus bazele alfabetului găgăuz în grafie latină*, disponibil la: <http://moldnova.eu/ro/oameni-din-gagauzia-gavril-gaidarji-pus-bazele-alfabetului-gagauz-grafie-latina-18185.html/>.
- Benu, Veronica, *Foametea din anii 1946–1947 din sudul RSS Moldovenească. Raionul (Județul) Cahul*, în „Buletinul Științific al Universității de Stat «Bogdan Petriceicu Hasdeu» din Cahul. Științe Umanistice”, nr. 1 (3), 2016, pp. 124-133.
- Bercu, Oleg, *Evoluția social politică a populației găgăuze de la mijlocul secolului al XIX-lea și până la sfârșitul secolului al XX-lea*, Galați, 2016.
- Bulgar, Stepan, *Гагаузы во время отечественной войны* [*Găgăuzii în timpul Marelui Război pentru apărarea patriei*], în vol. *История и культура гагаузов* [*Istoria și cultura găgăuzilor*], Comrat–Chișinău, 2006, pp. 325-349.
- Idem, *Народного движения «Гагауз халкы» (1989–1994)* [*Mișcarea Populară „Găgăuz Halkı” (1989–1994)*], în „Rusin”, nr. 4 (6), 2006, pp. 163-173.
- Bulgar, Stepan; Dumnică, Ivan, *Găgăuzii din Basarabia în contextul relațiilor româno-turce în perioada 1931–1940: istorie și personalități*, în „Archiva Moldaviae”, VII, 2015, pp. 57-78.
- Bulgar, Stepan, *Участие гагаузов в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.* [*Participarea găgăuzilor la Marele Război pentru apărarea Patriei din anii 1941–1945*], în „Вестник Брянского госуниверситета” [„Buletinul Universității de Stat din Bryansk”], nr. 2, 2016, pp. 28-36.
- Idem, *Румынский оккупационный режим в регионе проживания гагаузов в Бессарабии в 1941–1944 гг.* [*Regimul de ocupație român în regiunile locuite de găgăuzi în Basarabia în anii 1941–1944*], Tambov, 2016.
- Bulgar, Stepan; Dimcioglo, Iuri, *История гагаузов Украины* [*Istoria găgăuzilor din Ucraina*], Odessa, 2017.
- Capanji, Svetlana, *Горькие страницы нашей истории* [*Pagini amare ale istoriei noastre*], în „Vesti Gagauzii”, nr. 51–52, 14 iunie 2013, p. 4.
- Seachir, Dimitri, *Биографический очерк рода и фамилии Чакур* [*Note biografice ale familiei Seachir*], în vol. *Страницы истории и литературы гагаузов* [*Pagini din istoria și literatura găgăuzilor*], Chișinău, 2005, pp. 25-57.
- Seachir, Mihail, *Istoria găgăuzilor din Basarabia*, în vol. *Страницы истории и литературы гагаузов* [*Pagini din istoria și literatura găgăuzilor*], Chișinău, 2005, pp. 80-109.

- Cebotari, Piotr, *Село Гаўдар* [*Satul Gaidar*], Chişinău, 2012.
- Cimpoeş, Liubovi; Nicoglo, Diana, *25 de ani ai sectorului găgăuzologiei*, în „Akademos”, nr. 2 (25), 2012, pp. 129-132.
- Cimpoeş, Liubovi, *1812 Yilinda Düzenlenen Tarihsel Bükreş Antlaşmasınınin Gagauz Kaderinde Etkisi*, în *Gagauz Dili, Tarihi, Coğrafyası ve İnanç Sistemleri, Selçuk Kırılı, Alev Sınar Uğurlu*, vol. editat de Selçuk Kırılı, Alev Sınar Uğurlu, Bursa, 2018, pp. 133-141.
- Eadem, *Гагаузы Казахстана, Средней Азии и Северного Кавказа* [*Găgăuzii din Kazahstan, Asia Centrală și Caucazul de Nord*], în *Буджак: от прошлого к настоящему (Сборник статей к 80-летию Ивана Федоровича Грека)* [*Bugeac: de la trecut la prezent (Culegere de articole cu ocazia celei de-a 80-a aniversări a lui Ivan Fedorovici Grek)*], vol. editat de Ivan Duminiță, Chişinău, 2019, pp. 361-370.
- Ciurea, Cornel; Berbeca, Viaceslav, *Dosarul Găgăuz: evoluții și recomandări din partea societății civile din Republica Moldova*, Chişinău, 2015.
- Cristioglo, M., *Процесс коллективизации в Гагауз Ери* [*Procesul de colectivizare în Gagauz-Yeri*], Cimişlia, 2001.
- Curoglo, Stepan, *Свадьба и свадебный фольклор гагаузов* [*Nunta și obiceiuri de nuntă la găgăuzi*], în *Jenuri și specii folclorice*, Chişinău, 1972, pp. 149-162.
- Idem, *Гагаузские обряды, связанные с рождением ребенка (XIX–начало XX вв.)* [*Rituri găgăuze legate de nașterea unui copil (sec. al XIX-lea–începutul secolului al XX-lea)*], în „Vesti a AŞ a RSSM: o serie de societăți”, nr. 2, 1973, pp. 91-93.
- Idem, *Поминальные обряды и обычаи гагаузов в XIX–начале XX вв* [*Rituri și obiceiuri de înmormântare ale găgăuzilor din secolul XIX-lea–începutul secolului XX-lea*], în în „Vesti a AŞ a RSSM: o serie de societăți”, nr. 2, 1973, pp. 78-83.
- Dogaru, Florin, *Găgăuzia (Găgăuz-Yeri)*, disponibil la: <http://istoria.md/articol/202/>.
- Dron, Ion; Curoglo, Stepan, *Современная гагаузская топонимы и антропонимы* [*Toponimia și antroponimia găgăuză modernă*], Chişinău, 1989.
- Duminiță, Ivan, *Бессарабские болгары и гагаузы во взглядах румынского писателя и политика Георге А. Куза* [*Bulgarii și găgăuzi basarabeni în viziunea scriitorului și politicianului român George A. Cuza*], în vol. *Bulgaria: Metropolă și diasporă*, Chişinău, 2013, pp. 301-318.

- Idem, „*Monografiile*” comunelor plasei Comrat, județul Tighina, din 1943, în „*Revista de Etnologie și Culturologie*”, XX, 2016, pp. 68-78.
- Idem, *Cu privire la modernizarea orașului Comrat în perioada interbelică (1918–1940)*, în „*Revista de Etnologie și Culturologie*”, XXIII, 2019, pp. 67-72.
- Idem, *К вопросу о болгарах и гагаузах в Сфатул Цэрий* [Cu privire la activitatea bulgarilor și găgăuzilor în Sfatul Țării], în *Буджак: от прошлого к настоящему (Сборник статей к 80-летию Ивана Федоровича Грека)* [Bugeac: de la trecut la prezent (Culegere de articole cu ocazia celei de-a 80-a aniversări a lui Ivan Fedorovici Grek)], vol. editat de Ivan Duminică, Chișinău, 2019, pp. 289-314.
- Idem, *Гагаузы межвоенной Бессарабии в отчетах румынской сигуранцы* [Găgăuzii din Basarabia interbelică în rapoartele Siguranței românești], în *Молдова и Гагаузия в контексте истории развития молдавской государственности. Тезисы докладов* [Moldova și Găgăuzia în contextul istoriei dezvoltării statalității moldovenești], Comrat, 2019, pp. 76-80.
- Idem, *Депортация на в 1949 на юге Бессарабии. Воспоминания гагаузов, очевидцев тех лет из г. Чадыр-Лунга* [Deportările din 1949 în sudul Basarabiei. Memorii ale Găgăuzului, martori oculari din acei ani din orașul Ceadâr-Lunga], disponibil la: <https://liternet.bg/publish26/ivan-duminika/deportacia.htm>.
- Fadeiceva, M. A., *Национальный вопрос – ключи к решению современных этнических вопросов* [Întrebare națională – cheia rezolvării problemelor etnice moderne], în „*Философия и общество*” [„Filosofie și societate”], nr. 3, 2013, pp. 77-86.
- Fedotov, G., *Судьба империй* [Soarta imperiilor], în vol. *Новый град. Сборник статей* [Orașul nou. Colecție de articole], New York, 1952, pp. 171-199.
- Gangloff, Sylvie, *L’émancipation politique des Gagaouzes, turcophones chrétiens de Moldavie*, în „*Cahiers d’études sur la Méditerranée Orientale et le monde turco-iranien*”, 23, 1997, pp. 230-258.
- Eadem, *Controverses et débats sur l’origine, l’histoire et l’identité des Gagaouzes, turcophones chrétiens de Moldavie*, Bordeaux, 2002.
- Grigoriadis, Ioannis; Shahin, Evgeniia, *Between Ethnic group and Nation: Mihail Çakir Histories of the Gagauz*, în „*East European Politics and Societies*”, disponibil online: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0888325420937803>.
- Grek, Ivan, *The activity of Paisius of Hilandar and M. Chakira: common and specific*, în „*Rusin*”, nr. 1 (43), 2016, pp. 285-307.

- Guboglo, Mihail, *Русский язык в этнополитической истории гагаузов: (вторая половина XX века)* [*Limba rusă în istoria etnopolitică a găgăuzilor: (a doua jumătate a secolului XX)*], Moscova, 2014.
- Hatlas, Jerzy, *Антропонимия «задунайских переселенцев» (последняя треть XVIII–начало XIX вв.)* [*Antroponimia „coloniștilor transdanubieni” (sfârșitul secolului al XVIII-lea–începutul secolului al XIX-lea)*], în „Stratum plus”, nr. 6, 2010, pp. 289-339.
- Hatlas, Jerzy; Zyromski, M., *Bucak'taki Gagauzların Hayatında Din*, în „Türklük Bilimi Araştırmaları”, 29, 2011, pp. 533-549.
- Hatlas, Jerzy, *The Gagauz people in Besarabia*, în „Słupskie Studia Historyczne”, 17, 2011, pp. 192-199.
- Idem, *Gagauzi w Bułgarii, w Moldawii oraz na Ukrainie – wybrane aspekty*, în „Balcanica Posnaniensia. Acta et studia”, XXII/2, 2015, pp. 101-116.
- Keiji, Sato, *Mobilization of Non-titular Ethnicities during the Last Years of the Soviet Union: Gagauzia, Transnistria, and the Lithuanian Poles*, în „Acta Slavica Iaponica”, 26, 2009, pp. 141-157.
- Koeppen, Pyotr von [Köppen, Peter], *Die Bulgaren in Bessarabien*, în „Bulletin de la Classe historico–philologique de l'Académie impériale des sciences de St. Petersburg”, XI, nr. 13–14, 1908, pp. 194-218.
- Kurt, Berker; Necati Demir, *Gagauz Öğrencilerin Türkiye Türkçesi Konuşma Becerisinin Değerlendirilmesi*, în „Türk Eğitim Bilimleri Dergisi”, vol. 14, nr. 2, 2016, pp. 69-88.
- Kvilincova, Elizaveta, *Гаузоведению в молдавской этнологии (100 летний путь)* [*Găgăuzologia în etnologia moldovenească (drumul de 100 de ani)*], în „Buletin Științific. Revistă de etnografie, științele naturii și muzeologie”, 23 (36), 2015, pp. 386-392.
- Lebedeva, G. N., *Болгарские поселения в России – прошлое и настоящее* [*Așezările bulgare în Rusia – trecut și prezent*], în „Известия. Санкт-Петербургский Государственный Аграрный Университет” [„Izvestia. Universitatea de Stat de Agronomie din Sankt Petersburg”], nr. 111, 2015, pp. 129-133.
- Maļņev, Denis, *Бессарабский вопрос в годы Гражданской войны в России* [*Problema basarabeană în anii războiului civil din Rusia*], în „Проблемы национальной стратегии” [„Probleme de strategie națională”], nr. 4 (9), 2011, pp. 162-183.

- Marunevici, Maria, *История гагаузского народа [Istoria poporului găgăuz]*, Comrat, 2003.
- Măcriș, Anatol, *Găgăuzii din Basarabia*, București, 2003.
- Idem, *Găgăuzii cred în ziua de mâine*, București, 2004.
- Idem, *Găgăuzii în literatura și publicistica română*, București, 2007.
- Idem, *Găgăuzii*, București, 2008.
- Menz, Astrid, *The Gagauz Between Christianity and Turkishness*, în *Cultural Changes in the Turkic World*, vol. editat de Filiz Kırıl, Barbara Pusch, Claus Schönig, Arus Yumul, Würzburg, 2007, pp. 123-130.
- Meșeriuc, Ion, *Антикрепостническая борьба гагаузов и болгар Бессарабии в 1812–1820 гг [Lupta împotriva iobăgiei a bulgarilor și găgăuzilor în Basarabia în anii 1812–1820]*, Chișinău, 1957.
- Moșcov, Valentin, *Гагаузы бендерского уезда [Găgăuzii din județul Bender]*, Chișinău, 2004.
- Necrasov, Olga, *Problema originilor găgăuzilor și structura antropologică a acestui grup etnic*, în *Basarabia – recurs la identitate*, vol. editat de Costică Asăvoaie și Vasile Munteanu, Iași, 2000, pp. 161-187.
- Nistor, Ion, *Așezările bulgare și găgăuțe din Basarabia*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, seria a III-a, t. XXVI, 1943–1944, pp. 355-393.
- Novacov, Sava, *Социально-экономическое развитие болгарский и гагаузских сел южной Бессарабия (1857–1918) [Dezvoltarea socio-economică a satelor bulgărești și găgăuze din sudul Basarabiei (1857–1918)]*, Chișinău, 2004.
- Paștova, Ana; Anikin, Nikita, *The Evolution of Civil and Ethnic Identities of Moldova Ethnic Groups in the Context of Ethnic and Ethno-Regional Cultural Projects Formation*, în „Humanitarian Vector”, XII, nr. 1, 2017, pp. 31-36.
- Paștova, Ana, *Феномен религиозности гагаузов [Fenomenul religiozității la găgăuzi]*, disponibil la: http://serin.su/index/fenomen_religioznosti_gagauzov_papcova_a_k/0-44.
- Pokrovskaya, Liudmila, *Мусульманские элементы системы христианской религиозной терминологии гагаузов [Elementele musulmane ale sistemului de terminologie religioasă creștină a găgăuzilor]*, în „Советская этнография” [„Etnografia sovietică”], nr. 1, 1974, pp. 139-144.
- Eadem, *Современный гагаузский язык [Limba găgăuză modernă]*, Comrat, 1997.

- Putină, Natalia; Rusnac, Gheorghe, *Determinantele geopolitice și culturale externe ale găgăuzilor din Republica Moldova*, în „Moldoscopia”, nr. 2 (53), 2011, pp. 108-117.
- Radova, Olga, *Этнодемографическое развитие гагаузов Бессарабии в конце [Evoluția demografică a găgăuzilor în Basarabia (sfârșitul secolului al XVIII-lea–începutul secolului al XIX-lea)]*, Chișinău, 2002.
- Rusev, Nicolai, *Задунайские переселенцы в молдавских грамотах конца XVIII–начала XIX в. [Coloniștii transdanubieni în hărțile moldovenești de la sfârșitul secolului al XVIII–începutul secolului al XIX-lea]*, în „Rusin”, nr. 1 (47), 2017, pp. 111-121.
- Sağlam, Nesibe Ayşe, *Post-Sovyet süreçte Gagauz kimliğinin yeniden üretilmesi üzerine sosyolojik bir araştırma*, İstanbul, 2009.
- Schlegel, Simon, *How could the Gagauz achieve autonomy and what has it achieved for them? A comparison among neighbours on the Moldova–Ukrainian border*, în „Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe”, vol. 17, nr. 1, 2018, pp. 1-23.
- Sîrbu, Sergiu; Burlacu, Valentin, *Relațiile dintre puterea sovietică și populația Basarabiei în primul an de ocupație: 1940–1941*, în „Akademos”, nr. 2 (29), 2013, pp. 60-64.
- Stoicov, Vladimir, *Послевоенная коллективизация в Гагаузии (1946–1951) [Colectivizarea în Găgăuzia după Război (1946–1951)]*, disponibil la: <https://cyberleninka.ru/article/v/poslevoennaya-kollektivizatsiya-v-gagauzii-1946-1951>.
- Subotina, Irina, *Гагаузы: Динамика численности и изменение в расселение (вторая половина XX–начала XXI) [Găgăuzii: dinamica populației și migrația (a doua jumătate a secolului XX–începutului secolului XXI)]*, în „Этнографическое обозрение” [„Cercetarea etnografică”], nr. 5, 2008, pp. 115-133.
- Eadem, *Миграции и расселение гагаузов в XX–XXI вв. [Migrațiile și colonizarea găgăuzilor în secolele XX–XXI]*, în „Историческая этнология” [„Etnologie istorică”], III, nr. 1, 2018, pp. 43-68.
- Suleac, Serghei, *Этнодемографические процессы в Бессарабии в XIX–начале XX в. [Procese etnodemografice în Basarabia în secolul XIX–începutul secolului XX]*, în „Rusin”, nr. 1 (27), 2012, pp. 6-26.
- Şabaşov, Andrei, *Проблема этногенеза гагаузов в историографии [Probleme istoriografice ale etnogenezei găgăuzilor]*, în vol. *История и культура гагаузов [Istoria și cultura găgăuzilor]*, Comrat–Chișinău, 2006, pp. 8-15.

- Idem, *Гагаузы – реликт средневековый тюркских народов восточной Европе (тюрко-болгар, печенегих, огузов, половцев): по материалу языка и культуры* [*Găgăuzii – relict medieval al popoarelor turcice din Europa de est (proto-bulgarii, pecenegii, oguzii, polovții): după materialele de limbă și cultură*], din materialele publicate în volumul conferinței științifice internaționale, 28–30 mai 2008, Comrat–Chișinău, 2008, pp. 304-315.
- Șornikov, Piotr; Bulgar, Stepan, *Социально-культурное состояние гагаузов в годы румынской оккупации* [*Situația socio-culturală a găgăuzilor în timpul ocupației românești*], în vol. *История и культура гагаузов* [*Istoria și cultura găgăuzilor*], Comrat–Chișinău, 2006.
- Tașcă, Mihai, *Arhivele comunismului: recrutarea tinerilor în „școli de muncă”, metodă de epurare etnică a Basarabiei*, disponibil la: <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/arhivele-comunismului-recrutarea-tinerilor-in-scoli-de-munca-metoda-de-epurare-etnica-a-basarabiei>.
- Tomuleț, Valentin, *Coloniștii transdanubieni în statistica rusă din 1844*, în *Relațiile moldo–bulgare: istorie și cultură / Молдовско–Български връзки: История и Култура*, vol. editat de Nikolai Cervencov și Ivan Duminică, Chișinău, 2016, pp. 106-126.
- Țibrigan, Nicolae, *Aspecte de securitate socială: românii și găgăuzii din Basarabia (1812–1918)*, în „Revista de Științe Politice și Relații Internaționale”, XV, nr. 1, 2018, pp. 33-52.
- Țivircun, Vitalie; Duminică, Ivan; Sîrf, Vitalie (edit.), *Protoiereul Mihail Ceachir: articole privind istoria și cultura găgăuzilor din Basarabia*, colecție de articole publicate în revista „Viața Basarabiei”, Chișinău, 2018.
- Țivircun, Victor; Tverdohleb, Aurel, *File din istoria stabilirii relațiilor bilaterale între Republica Moldova și Republica Turcia*, disponibil la: http://cogito.ucdc.ro/2012/vol4n1/ro/5_filedinistoriastabiliriirelatiiorbilateralevictortivircunaurelteverdohleb.pdf.
- Webster, John, *Parliamentary majorities and national minorities: Moldova's accommodation of the Gagauz*, Oxford, 2007.
- Wittek, Paul, *Yazijioghlu 'Alī on the Christian Turks of the Dobruja*, în „Bulletin of the School of Oriental and African Studies”, vol. 14, nr. 3, 1952, pp. 639-668.
- Wöber, Siegfried, *Making or Breaking the Republic of Moldova? The Autonomy of Gagauzia*, în „European Diversity and Autonomy Papers”, nr. 2, 2013, pp. 5-52.

- *** *Гагаузия и Приднестровье: проблема Молдавской Конфедерации* [*Găgăuzia și Transnistria: problema Confederației Moldovenești*], în „Палітычная сфера” [„Sfera politicii”], nr. 2, 2003, pp. 45-55.
- *** *История и культура гагаузов* [*Istoria și cultura găgăuzilor*], Comrat–Chișinău, 2006.
- *** *Историческая справка о гагаузов* [*Informații istorice despre găgăuzi*], disponibil la: <http://www.gagauzia.md/pageview.php?l=ru&idc=98&nod=1&>.
- *** *Жаркое лето 1940 г. Первые репрессии в гагаузии* [*Vara fierbinte a anului 1940. Primele măsuri de represiune în Găgăuzia*], disponibil la: https://storiesfrombudjak.blogspot.com/2020/07/1940.html?fbclid=IwAR11UbovDLzruQ_nOP1XikFA4Ty5Vk83CIERiP1oiAdW4Me7d8kD17xmTW0.

Websites

- <http://www.e-democracy.md/files/elections/bascan2015/electoral-program-irina-vlah-2015-ru.pdf>.
- <http://www.infotag.md/rebellion-en/183355/>.
- <https://gagauzinfo.md/g3/844-v-komrate-v-den-pobedy-proshjol-parad.html>.
- <https://gagauzinfo.md/top2/38922-narodnoe-sobranie-ne-smoglo-uchredit-den-pamyati-zhertv-goloda-1946-1947-godov.html>.
- <https://jamestown.org/program/the-gagauz-referendum-in-moldova-a-russian-political-weapon/>.
- <https://moldova.europalibera.org/a/27916820.html>; <https://cotidianul.md/2019/05/30/cine-este-dmitri-kozak-si-ce-prevedea-planul-sau-care-a-scos-zeci-de-mii-de-moldoveni-in-strada/>.
- <https://newsmaker.md/rus/novosti/gud-bay-lenin-kak-v-komrate-popytka-pereimenovat-ulitsu-lenina-vstretila-soprotivl-40459/>.
- <https://nokta.md/reportage/ne-politizirujte-golod-v-gagauzii-1946-1947/>.
- <https://novostipmr.com/ru/news/16-07-30/vlah-interesy-gagauzii-i-rossii-sovpadayut>.
- <https://point.md/ru/novosti/obschestvo/v-komrate-sobrali-bolee-1000-podpisei-protiv-pereimenovaniia-ulitsy-lenina>.
- <https://romania.mfa.gov.ua/ro/news/64702-panglica-sf-gheorghe-nu-are-nimic-comun-cu-biritorii-celui-de-al-doilea-razboi-mondial>.
- <https://www.dw.com/ro/acordul-de-asociere-moldova-ue-a-fost-parafat/a-17261809>.

- <https://www.mediafax.ro/economic/rusia-interzice-importurile-de-vin-din-republica-moldova-11311025>.
- <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2014-03-10/gagauzia-growing-separatism-moldova>.